

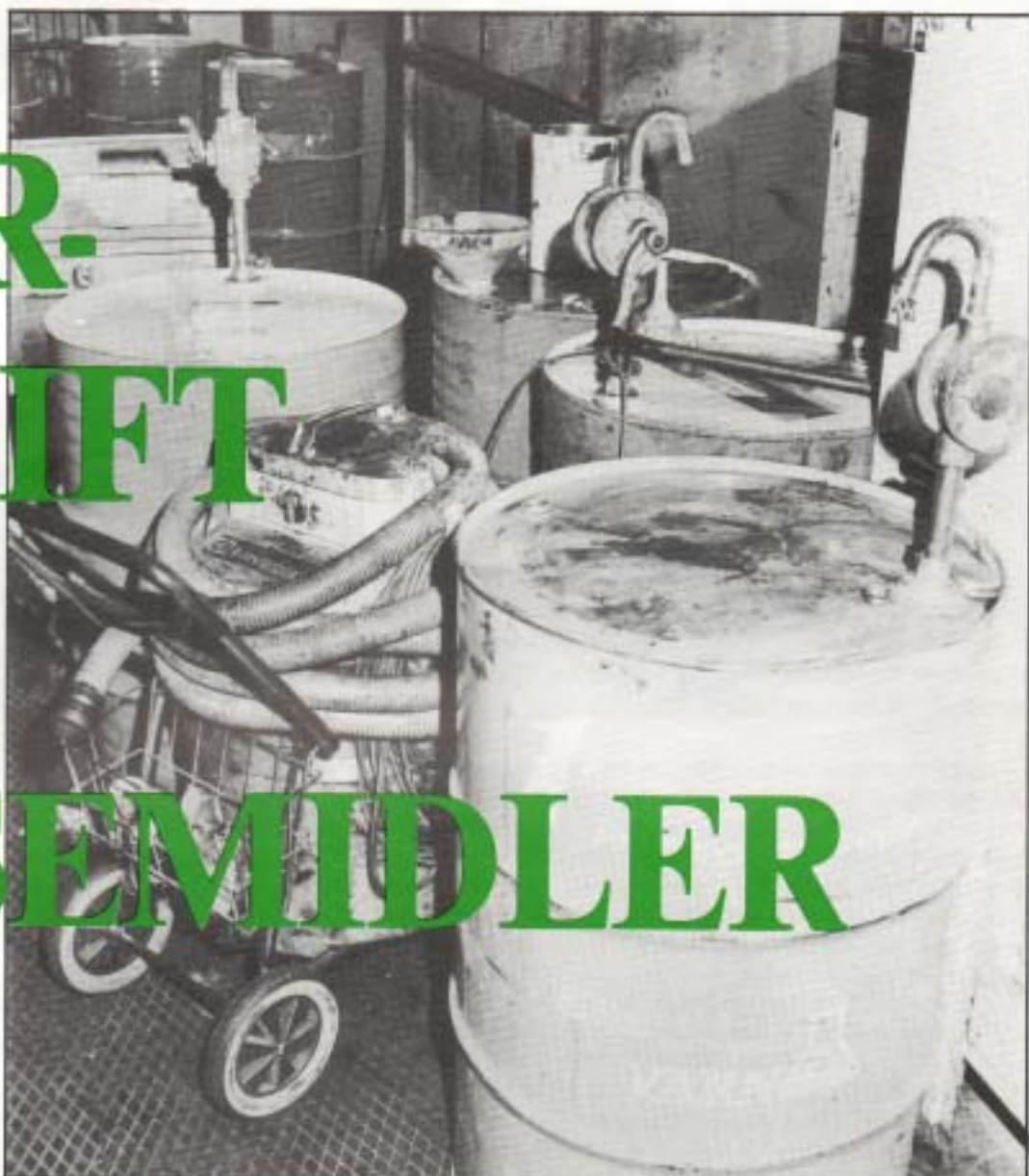
Nr. 1/87 2. årgang

Syndrom

—LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE—

LFFK's første årskonferanse krever:

SÆR-
AVGIFT
PÅ
LØSEMIDLER

Landsforeningen for Løsemiddelskadde vil fremme krav overfor Regjeringen om å legge en særavgift på alle løsemidler, andre helseskadelige stoffer og industribensin (ikke drivstoff) som distribueres i Norge. Inntektene av en slik avgift skal brukes i kampen mot løsemiddelskadene som er stadig økende. Eksponering av disse stoffene har en alvorlig helsemessig og samfunnsøkonomiske konsekvens og må i likhet med alkohol og tobakk kunne bli belagt med en avgift, heter det bl.a. i vedtaket på landsforeningens første ordinære årskonferanse som ble holdt i Trondheim 20. — 22. mars. Mer om årskonferansen på side 3 og 4.

LFFL vokser stadig:

Nytt lag stiftet i Glåmdalsregionen

Fra venstre Trygdesjef Bjarne Martinsen, spesiallege Jan Bakke, LFFKs leder Oddvar Petersen og to representanter fra interimstyret i Glåmdalslaget av LFFK, Knut Enger og Snefrid Pedersen.

«Det skandinaviske syndrom»

Løsemiddelskader kjent i den medisinske litteraturen siden midten av 1800-tallet. Siden den gang har tilsvarende diagnoser med jevne mellomrom dukket opp i faglitteraturen, både norsk og utenlandsk. Til tross for det, «eksisterte» ikke løsemiddelskader i Norge før 1975.

— Dette sa spesiallege Jan Bakke i Arbeidstilsynet under et foredrag om løsemiddelskader på LFFLs åpne informasjonsmøte på Skarnes i mars. Bakke sa videre:

— Løsemiddelskader «ute i verden» kalles for «det skandinaviske syndrom». Bakgrunnen er at det i hovedsak er Skandinavia som har forsket i og akseptert løsemiddelskader som yrkessykdommer. I land som USA og Vest-Tyskland eksisterer ikke løsemiddelskader som yrkessykdommer, kun som eventuelle akutte skader. Det vil få enorme konsekvenser i disse landene den dagen man innrømmer at løsemiddelskader er en yrkessykdom.

— Vi står over for et klassisk problem når det gjelder å få løsemiddelskader godkjent som yrkessykdommer. Til tross for at vi har hatt klare indisier på slike skader og sykdommer i Norge fra før 1940, «eksisterte» ikke denne type skade før 1975, da den første klare diagnose ble stilt. Det har alltid vist seg at det tar lang tid fra mistanke til bekreftelse når det gjelder yrkessykdommer. Ser en tilbake i historien vil en finne omtale av syndromer lik løsemiddelskader så langt tilbake som i 1856. Siden den gangen har det med jevne mellomrom dukket opp beskrivelser i medisinsk litteratur som klart omtaler løsemiddelskader, uten at arbeidsmiljøet er utpekt som det egentlige årsaksforhold, kunne Jan Bakke fortelle.

— Bakgrunnen for at vi i Norge endelig har akseptert løsemiddelskader som en yrkessykdom ligger nok først og fremst i

En mandagskveld tidlig i mars var nærmere 70 mennesker samlet på Skarnes for å starte opp det første løsemiddellaget i Glåmdalsregionen. Møtet ble lagt opp etter et tradisjonelt mønster med presentasjon av Landsforeningen for Løsemiddelskadde, innledning om løsemiddelskader og gjennomgang av trygdemulighetene for skadde.

Det var en meget engasjert og blandet forsamling. Arbeidstilsynet møtte med sine folk, det var representanter for klubber og fagforeninger i regionen, fra Norges Handikapforbund og sist, men ikke minst, en rekke mennesker som allerede er løsemiddelskadde eller jobber i et arbeidsmiljø som gjør dem meget utsatt for skader.

Resultatet av møtet ble kimen til et sterkt og engasjert løsemiddellag i Glåmdalsregionen. Syndrom ønsker laget lykke i det framtidige arbeidet.

fokuseringen på arbeidsmiljøspørsmål som kom i kjølvannet av Arbeidsmiljøloven. Debatten omkring loven førte til en forskyvning fra å bygge diagnoser kun på individuelle vurderinger til å se på pasientens totale livsvilkår, herunder arbeidsmiljø, sa Bakke og la til at selv om man nå har fått aksept for at løsemiddelskader er en yrkessykdom, er det fortsatt mange hindringer å forsere for den som er skadet, før diagnosen blir stilt. Kunnskapsnivået er, ifølge Bakke, fortsatt lavt både blant medisinsk ekspertise og i trygde-etaten, noe som ofte medfører en lang og hard kamp før rett diagnose kommer på bordet.

— Men det er hevet over tvil at foreninger som LFFL kan bidra sterkt til at disse vanskelighetene blir mindre og lettere å bære for den enkelte, kunne spesiallegen fortelle de 70 framømte tilhørerne.

Spesiallege Jan Bakke fra Arbeidstilsynet foredro om løsemiddelskader.

LFFL's første ordinære landskonferanse:

Krav om særavgifter på løsemidler

Av Inger Syrstad

Landsforeningen for Løsemiddelskadde vil fremme krav overfor Regjeringen om å legge en særavgift på alle løsemidler, andre helseskadelige stoffer og industribensin (ikke drivstoff) som dristribueres i Norge. Inntektene av en slik avgift skal brukes i kampen mot løsemiddelproblematikken som er stadig økende. Eksponering av disse stoffene har en alvorlig helsemessig og samfunnsøkonomiske konsekvens og må i likhet med alkohol og tobakk kunne bli belagt med en avgift, heter det bla. i forslaget som ble enstemmig vedtatt på landsforeningens første ordinære årskonferanse som ble holdt i Trondheim 20. — 22. mars.

Vi mener det er nødvendig å sette inn store økonomiske ressurser når det gjelder forebyggelse, utredning, forskning og informasjon vedrørende løsemiddelproblematikken. Her i landet har vi enda ikke åpnet øynene for den katastrofen som har skjedd gjennom mange år. Det er en skrikende mangel på medisinsk ekspertise når det gjelder utredning av disse alvorlige helseskadene. Vi har kun sju nevropsykologer i hele landet. I Sverige er det f.eks. 200 nevropsykologer. Det samme antall finner vi i Finland. Det er helt nødvendig at det opprettes flere yrkesmedisinske sentra og spesialiststillinger innen helsevesenet for å bote på og forebygge de skader som oppstår i arbeidet med disse farlige stoffene, uttalte Oddvar Petersen som ble valgt som leder av Landsforeningen for Løsemiddelskadde (LFFL). Han tok for et år siden initiativ til at foreningen ble stiftet og har også sittet som leder for interimsstyret i denne tiden. LFFL har helt siden starten vært kollektivt tilsluttet Norges Handikapforbund.

— Hvorfor vil dere innføre en slik avgift?

— Stortinget har ikke bevilget de nødvendige midlene som må til og vi mener derfor at midlene må hentes fra den kilden som er årsaken til den økende belastningen for samfunnet. Det antatte forbruk av helseskadelige løsemidler i Norge er ca. 500.000 tonn pr. år. Hvis tallene er korrekte og en avgift på kr. 0.10 pr. liter ble vedtatt, så kunne det gi staten en inntekt på 50 millioner kroner pr. år.

En slik avgift vil også på sikt virke gunstig for arbeidsgiverne, i og med at en gjennom økt helsekontroll og informasjon vil kunne redusere sykefravær og styrke produktiviteten i bedriften. Vi har regnet ut at hver enkelt løsemiddelskadd koster samfunnet ca. 1 million kroner på grunn av sykemeldinger, utbetaling av utføringsspenger og eventuell uføretrygd. Vi kommer til å få et enormt trygdebudsjett i fremtiden hvis det ikke blir satt inn ressurser på forebyggende arbeid.

Situasjonen for løsemiddelskadde idag er håpløs. Det er lang kø for å få utredet diagnosen. Ved Yrkeshygiensk institutt i Oslo er det to års ventetid for å komme inn. Mange har kjempet i årevis med leger for å få forståelse for sine problemer, men er blitt avfeid med at det er «bare nerver», alkoholproblemer e.l. og mange har havnet på psykiatriske institusjoner og fått feilaktig behandling. Vi kjenner til flere tilfeller av selvmord fordi de ikke orket denne belastningen. Vi må få medisinsk ekspertise og kunnskaper hos almenpraktiserende leger for at disse menneskene skal få den utredningen de har krav på, uttaler Oddvar Petersen.

Oddvar Petersen, gjenvalgt leder i LFFL.

Kravet om en avgift på løsemidler skal nå utarbeides i samarbeid mellom LFFLs arbeidsutvalg og Norges Handikapforbund og det skal overrekkes innen Stortingets høstsesjon.

Landsforeningen for Løsemiddelskadde har fått stor respons i den aktive interimperioden. Det er dannet lag i Rogaland, Hordaland, Telemark og Sør-Trøndelag og det er registrert medlemmer i samtlige av landets fylker. Flere fagforbund har sagt seg interessert i kollektiv tilslutning til LFFL og disse forhandlingene blir ført videre.

Norges Handikapforbund har bevilget 150.000 kroner og stilt garanti for 100.000 kroner til foreningens arbeid i år. Oddvar Petersen rettet en takk til Handikapforbundet for faglig og økonomisk bistand. Uten denne støtten hadde ikke vært mulig å komme så godt i gang med arbeidet.

Generalsekretær Inge Stålesen i NHF uttrykte at han var glad for å få LFFL inn i fellesskapet og at det var snakk om gjensidighet i dette forholdet. Det er viktig å skape en sterk organisasjon for å få gjennomslag i samfunnet. Filosofien i Forbundet er at de som opplever problemene selv skal definere retningslinjene for hvordan problemene skal løses, og han forventet at LFFL ville gå aktivt inn i NHF's styrende organer for et felles løft i handikappolitisk arbeid.

Nytt styre i LFFL

På årskonferansen ble det valgt nytt styre i LFFL. Fra venstre ser vi leder Oddvar Petersen (Oslo), nestleder Karl Bergvik (Hordaland), varamedlem Jonas Jonassen (Rogaland), varamedlem Anne Lise Olsen (Sør-Trøndelag), styremedlem Hans Chr. Nyvoll (Rogaland), styremedlem Margit Auka (Sør-Trøndelag) og varamedlem Tor Einar Aasen (Telemark). Styremedlem Asbjørn Ødegård (Buskerud) var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Syndrom ønsker det nye styret lykke til!

20 medlemmer etter møte i Trondheim

Informasjonsmøtet i Folkets Hus hadde samlet ca. 40 mennesker og til foreningen for løsemiddelskadde i Sør-Trøndelag tegnet det seg 20 nye medlemmer. Foreløpig er det et interimsstyre som er nedsatt til å arbeide videre med dannelse av foreningen som nå har 40 medlemmer.

Lederen i den nystartede Landsforeningen for løsemiddelskadde, Oddvar Petersen, uttalte at det var av stor betydning at foreningen var tilsluttet Norges Handikapforbund. Her hadde man fått både ekspertise og midler til å sette i gang informasjonsarbeide og kursvirksomhet. Dette arbeidet hadde allerede gitt resultater og han regner med at den storoffensiven som planlegges med informasjon på alle plan i samfunnet vil føre til at bedrifter som idag driver rovdrift på sine ansatte nå må følge lover og regler i Arbeidsmiljøloven.

Møte i Bergen 25. februar 1987

Den 25.2.87 ble det holdt folkemøte i Bergen. Møtet ble arrangert av LFFL. Møtet var ikke kunngjort i pressen. Det møtte ca. 50 personer.

Psykolog Gramstad v/INSTITUTT FOR KLINISK NEUROPSYKOLOGI, Universitetet i Bergen, fortalte hvordan man går frem ved diagnostisering av løsemiddelskadde. Primærlegen/bedriftslegen står her sentralt, for det er han som henviser eksponerte personer videre til spesialister/eksperter. Han har også plikt til å melde skaden til myndighetene.

Det ble stilt en del spørsmål om dette, og konklusjonen ble at den utvelgelse primærlegen gjør/ikke gjør, av personer som trenger ekspert undersøkelse, er alt for dårlig, og fører til at mange aldri får stilt riktig diagnose. Det fører også til at mange blir værende i løsemiddelekponert arbeidsmiljø til skaden er uopprettelig. Gramstad opplyste også at den ekspertise som i dag finnes i Bergen er i fare fordi det ikke er bevilget penger til dette arbeidet ut over 1987.

Oddvar Petersen redegjorde om hvordan det er å leve med løsemiddelskadde. Hvilke vansker som oppstår i forhold til ektefelle, barn og familie, og om den onde sirkel et menneske med løsemiddel-

Fripass for arbeidsgiverene

Av Inger Syrstad

— Så vidt jeg vet har ingen norsk arbeidsgiver fått dom for å ha påført sine ansatte løsemiddelskader. Bedrifter som gjør det må behandles på lik linje med «råkjørere». Det bør kunne kreves erstatning og straffeansvar når et menneske blir invalidisert for livet på arbeidsplassen. Men i velferdsamfunnet Norge lukker vi øynene for det som har pågått i mange år. Først for to år siden satte Arbeidstilsynet igang en aksjon mot løsemiddelskader. I våre naboland ligger de 10 år foran oss i innsatsen mot slike skader. I USA må arbeidsgivere betale av sin egen pengepung for skade de påfører ansatte, og de ligger langt foran med å ta farlige stoffer ut av bruk.

Denne kraftsalven rettet overlege Hans H. Tjønn i Arbeidstilsynet mot norske bedriftseiere på et informasjonsmøte som ble arrangert av Landsforeningen for Løsemiddelskade i Trondheim. Hans oppfordring til arbeidstakere er at de ikke skal jobbe med hjernen som innsats. Slike skader kan ikke helbredes bare forebygges. Derfor må alle som jobber med slike stoffer sette seg inn i hvordan de virker og sikkerhetsregler.

200.000 i kontakt med løsemidler

Overlege Tjønn, som er landets fremste ekspert på slike skader, mente at det er ca. 200.000 mennesker som hver dag er i kontakt med løsemidler her i landet. Av disse er det mellom 10-20.000 som har en hjerneskade. Men det er bare et fåtall som har fått stilt sin diagnose. Mange har gått på beroligende tabletter fordi legene har ment det har vært psykiske problemer som har vært årsaken til lidelsen eller alkoholmisbruk.

— Dette problemkomplekset kommer for fullt nå etter at kampen mot løsemidlene er startet. Legene har ikke visst nok om dette, men mitt budskap til legene er at det er deres ansvar å stille riktig diagnose. Hvis det overhodet er grunn til mistanke om at løsemidler kan være årsak til de symptomene pasienten beskriver, må det settes igang en utredning. Det vil kanskje ta en uke av legens tid men det er en utfordring og et ansvar primærlegene har. Det må bli slutt på å skrive ut resepter på beroligende midler. Finn ut hvilke stoffer pasienten arbeider med og send ham videre til spesialistundersøkelse, uttalte overlege Hans H. Tjønn.

Overlege Hans H. Tjønn har gitt løsemiddelskade betydelig bedre muligheter for å få riktig diagnose ved å åpne privat praksis spesialisert for denne typen skader.

skade kommer i når skaden er et faktum, og man ikke lenger greier å takte problemene, men overfører dem fra hjemmesituasjon til jobbsituasjon og omvendt. Han fortalte at de sosiale og psykiske problemer for enkelte blir så store at de fører til selvmord. Han bygget sine opplysninger på brev LFFL har mottatt fra fortvilede mennesker over hele landet.

Steinar Wiig rodegjorde for saksgangen og saksbehandlingen ved registrering og godkjenning av løsemiddelskade som yrkessykdom. Han kom inn på de midler trygdevesenet har til å innhente spesialistuttalelse når en som mener seg løsemiddelskadet har satt fram et krav overfor trygdemyndighetene. Han minnet om at alle har rettigheter i forhold til folketrygdloven. Han orienterte også om den rett til fri medisin og behandling yrkesskadde har etter folketrygdloven.

Det ble stilt spørsmål om dette da denne loven ikke virker etter sine intensjoner når det gjelder løsemiddelskade. Trygderepresentanten svarte at her er mye «upløyet mark» og at det er de løsemiddelskadde selv må «pløye denne marken».

Edith Søraas

All tvil må være borte

Videre understreket han viktigheten av legenes ansvar for riktig diagnose i forbindelse med rettigheter den løsemiddelskadde har overfor folketrygden i forbindelse med yrkessykdom. Det kan ta mange år før alt er utredet Rikstrygdeverket godkjenner slike saker. Først når enhver tvil er utelukket får den yrkesskadde dekket sine utgifter i forbindelse med sykdommen. Det er ikke nok hvis årsakssammenheng ikke kan utelukkes eller er mulig. Hvis det overhodet er uttrykt tvil, sier Rikstrygdeverket nei. Leger tar så lett forbehold, men i disse sakene må de være sitt ansvar bevisst. Pasienten har krav på et klart ja eller nei etter en grundig utredning, understreket Tjønn.

Rikstrygdeverket en steinørken

En tidligere maler som er løsemiddelskadet beskrev i sterke ordelag hvordan det oppleves å være «kasteball» i systemet. Problemet med å legitimere sykdommen, alle legebesøkene, mistenkeliggjøring i trygdevesenet. Etter tre år med sykemeldinger og attføringspenger hadde han enda ikke fått saken sin godkjent i Rikstrygdeverket. Jeg opplever Trygdekontoret som en steinørken og alle steder har jeg følelsen av å renne hodet i veggene i dette systemet som gjør deg enda sykere enn selve sykdommen. I hvertfall får du tilleggssykdommer ganske fort, og det blir en stor påkjenning for familien som allerede har den belastningen det er å leve med en som er sterkt løsemiddelskadet, uttalte han.

ÅPEN POST

Felles skjebne — felles trøst?

I samme båt — eller felles skjebne — felles trøst — dette er vel uttrykk som svært ofte har gått igjen både på trykk og ved andre anledninger oss LFFL-medlemmer i mellom.

Ikke alle medlemmene i vårt vidstrakte land har vel følelsen av at de har fått være med i «båten» eller langt mindre følt felles trøst.

Istedet for å oppta spalteplassen med alle unnskyldningene, så har jeg lyst til å si til dere som tror at akkurat *du* sitter der alene i hele din kommune med spørsmålet — er jeg løsemiddelskadet eller er det noe jeg innbiller meg, nå har jeg kanskje sjanse til å høre noe fra disse der inne i Oslo osv., får blader fra dem, men . . .

Ta kontakt med oss, telefonnummer til vår «rygggrad» NHF, står på baksiden av bladet, sentralbordet kan formidle beskjed til oss. De har sogar privat-telefonnummer så dere kan nå oss ganske raskt, eller **SKRIV!**

Vi har et solid fagråd. Vi har en spesialist i yrkesmedisin som har åpnet privat praksis for medlemmene våre. Hittil har det bare vært snakk om dagers ventetid. (Foreløpig)

Foreløpig må vi i Norge godta at vi dessverre er et u-land når det gjelder problematikken yrkesskader, som følge av uvetting omgang med kjemiske stoffer og løsemidler, både merket og umerket. Det hjelper ikke mye om de er merket hvis man blander to av disse sammen, da kan det bli en tredje ukjent som kanskje ingen vet YL grupper på osv.

Hvem har tenkt så mye på at for eksempel rengjøringsassistenter er en utsatt gruppe? De er ikke nevnt i faregruppen. Når det gjelder kvinner i denne gruppen har det lett for å bli diagnosen nerver eller belastningsproblemer. Her må den rene grønnsåpen komme på rengjøringsstallene igjen og i hjemmene!

Teppespesialister anbefaler grønnsåpe til tepperens i hjemmene til fordel både for teppe og beboer, og ikke og forglemme tepperenseren.

En tepperenser sa engang: «Jeg holdt på med billakkering men hadde ikke noe verneutstyr. Jeg sluttet i tide, og startet i denne nye jobben».

Han hadde bare ikke lest hva det sto på sine kanner med rensmidler!

Vi leser om at det for ca. 100 år siden ble oppdaget at kjemiske stoffer var helsefarlige. Likeledes gikk alarmen fra en lege i 1934!

Ola Nordmann har ord på seg for å være treg, men det må da være måte på. Hva venter vi på?

Vi leser gang på gang i pressen at mennesker med en eller annen form for et handikap av tidligere skader får seg jobb i en vernet bedrift. Her får de seg en ny alvorlig skade som får diagnosen løsemiddelskade av både lakk, tri osv.

Det heter seg i lover og regler at tidligere hjerneskadet f.eks., aldri må være i berøring med løsemidler og andre kjemiske stoffer. Dette er det vistnok utførelsesutvalgene som har ansvaret for. Men har de fått den læringen de har behov for til å følge opp her? Hvem har ansvaret for det?

Nei, da er fisken i Akerselva mer beskyttet, der tar det bare få dager for det er oppklart, — hva er fisken skadet av — hvor kommer giften

fra — og her skal erstatningskravet legges på bordet overfor den «Synderen» som har vist så grov uaktsomhet. Det er fantastisk at vår natur vernes — og det er på tide.

Men er det noen som tar seg en tur inn og ser der disse stoffer blir benyttet i produksjonen?

Og er det ikke vi mennesker som bruker disse produkter i husholdningen, oppvaskmidler, såper, rengjøringsmidler osv.?

Nå må vi bli bevisste, sier Haraldseth. Enig, men hvis det er noen som er bevisst og tar opp dette med arbeidsgiveren, maser på verneutstyr, ser at kollegaer blir svimle osv., så ender det med sparken. Slik uro-momenter vil vi ikke ha her.

Dette beviser nok bare hvor stor uvitenheten er om alvor. Forslag om at arbeidsgiver får delta på samme kurs som verneombud og andre tillitsvalgte. Samarbeid — leger, yrkesmedisinere, bedriftshelsetjenesten, arbeidsgivere, ansatte, trygdekantorene.

Det må være nøkkelen til forebyggende tiltak?

Problemer er til å løse!

3 ønsker fra Rogaland

Etter bare fem måneders erfaring i LFFL har vi kommet til at en rekke saker må rettes på i «velferdsamfunnet» Norge. Vi har tre hovedønsker for framtiden:

1. ønske

De løsemiddelskadde *selv* lager ferdig et spørreskjema som *alle* leger leverer sine pasienter. Spørsmålene må gå på hva den enkelte jobber med eller har jobbet med og inneholde en selvsjekk over de vanligste løsemiddelskadene og symptomene på disse. Dette for å kartlegge omfanget av skader og for å hjelpe de som er skadet til selv å bli oppmerksomme på hvilke skader de har.

2. ønske:

Store og små Trygdekantor må gi folk lik behandling. I dag er det mulig å få en viss forståelse for løsemiddelskader på de store Trygdekantorene, mens de små stiller seg som oftest helt avvisende. Men det er fortsatt langt fram til at selv de store kantorene fullt ut forstår våre problemer.

3. ønske:

Likedan må vi få lover og regler for Rikstrygdeverket kraftig endret. «Nye» løsemiddelskadde har i dag en viss mulighet for å få sin sak rettfærdig behandlet i Rikstrygdeverket, vel og merke etter lang kamp. Men har en løsemiddelskadet tidligere fått en annen og feil diagnose viser det setg nesten umulig å få endret denne.

Det er mulig at disse tre ønskende er som å tro på julerissen — men vi håper alle at vi i LFFL kan bidra til å sloss for å få dem innfridd!

Med hilsen Rogaland lag av LFFL

Til LFFLs Syndrom

Jeg vil forsøke og skrive noen ord, det er mange ting man kan skrive om, men jeg vil nå skrive om mitt eget tilfelle til å begynne med.

Jeg arbeidet på vernet bedrift der det ble brukt tri, toulén sinlakk tynner, m.m.

Jeg påpekte mangler ved ventilasjon, så fra at jeg ikke tålte luktene som kom fra lakkeringen. Vi var flere som satt rett utenfor lakkeringslokalet, og porten stod alltid oppe. Jeg ba flere ganger om det var mulig å stenge den porten da jeg ikke tålte luktene, men fikk høre av arbeidsleder at det var innbiling.

Jeg tok opp flere ting rundt arbeidsmiljøet, og det endte med at jeg ble sparket. Jeg ligger nå i rettsak som kommer opp i mai mnd. i lagmannsretten, jeg tapte i byretten for et år tilbake.

Det skremmende er at flere er skadet.

Verneombudet gikk ut i avisen og sa fra at han var skadet selv. Så når hans fulle støtte.

Mens han var i arbeid der ble han syk, og fikk telefon fra sosialsekretæren om hvorfor han ikke møtte på jobb. Han svarte at han ikke orket komme seg på jobb, dessuten var det kommet endel snø han klarte ikke å måke frem bilen. Sosialsekretæren svarte at de andre har kommet seg på jobb. «Kanskje jeg skal ringe Sannerud psykiatriske sykehus for deg?»

Verneombudet var svak og gikk med på dette. Sosialsekretæren kjørte ham selv til sykehuset. Arbeidskollegaene skjønte at han måtte være løsemiddelskadet og ringte meg. Jeg kontaktet arbeidstilsynet.

Verneombudet ble overført til somatisk sykehus, der konstaterte de at han hadde punktert lunge.

Det skremmende med hele saken var at han ble ikke legeundersøkt av noen lege først. Han vet ikke hvem som står bak innleggelsen på mentalsykehuset!

I 1983 ble jeg oppsagt. Søkte trygd gjennom spesialist i nevrologi. Trygdekantoret innstilte på at jeg skulle få trygd, men *attføringsutvalget* som denne sosialsekretæren er med i mente det var min psykiske og sosiale tilstand som gjorde at jeg ikke fungerte i bedriften. Uten og innhente psykiatrisk spesialisterklæring fikk jeg avslag på søknad om trygd.

Jeg har overhodet ingen inntekt, går på sosial stønad. Så nå forstår jeg hvorfor mennesker heller dør av løsemidler enn og si fra. Man blir fratatt livsgrunnlaget og påklistret diagnose av bedriftens attføringsutvalg.

På seminaret på Feiring som arrangerte, var flere diagnostert med psykiatriske stempler. Jeg mener om ikke alle, så flerparten hadde diagnoser som Juklerød, altså psykotiske. Flere ønsket å dø. Minst en hadde gått gjennom 10 elektrosjokkbehandlinger. De kan ikke få oppreising nok. Og de bør ha krav på store erstatninger. Dette er utrolig menneskesjebner, og grove feilbehandlinger.

Nå bør det vel snart være slutt på å bruke psykiatrien til nær sagt alt fra enkelte autoriteter.

Vi får håpe at LFFL kan løse endel av dette. Mange positive ting har skjedd. Og vi har et ypperlig fagråd. Foreningen har bare bestått ett år og syke mennesker har startet den. Den er på vei til å bli og vil bli landets største og viktigste forening. LFFLs arbeid gjelder liv og helse eller sykdom/invaliditet, og verste fall død.

Inger

ÅPEN POST

Teori og praksis

Som løsemiddelskadde har jeg gjort den erfaring at det er meget vanskelig å få trygdemyndighetene til å dekke utgifter til lege, medisiner, fysikalsk behandling osv. til tross for at skaden er godkjent som yrkessykdom/skade.

I flg. LOV OM FOLKETRYGD er yrkessykdom likestilt med yrkesskade, og den løsemiddelskadde skal derfor ikke betale egenandeler for nødvendige medisiner og behandling. Alle som lever med løsemiddelskade vet at det er mange plager som skriver seg fra skaden. Det kan være søvnforstyrrelser, angst og depresjoner, nedsatt syn og hørsel, problemer fra slimhinnene i luftveiene og nesen, muskel- og leddsmerter, fordøyelsesforstyrrelser, svimmelhet osv.

Trygdemyndighetene avslår å dekke utgifter i forbindelse med slike plager med den begrunnelse at dette ikke skyldes skaden. Denne påstand fremsetter trygdemyndighetene til tross for at behandlende lege mener den forordnede behandling er nødvendig pga. skaden.

I LOV OM FOLKETRYGD, paragraf 2 — 5, punkt 2. heter det:

«Under sykdom som skyldes yrkesskade som går inn under kap. 11, ytes full godtgjørelse for utgifter til fysikalsk behandling, forbindingsaker og medisiner og for utgifter til anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av proteser, støttebandasjer og andre helsemessige hjelpemidler som kan bote på skaden.

Andre påregnelige utgifter som er en direkte følge av yrkesskaden, kan godtgjøres helt eller delvis hvis særlige grunner taler for det. Departementet gir nærmere opplysninger etter annet ledd.

Det vil være av stor interesse for løsemiddelskadde om «SYNDROM» kunne få en redegjørelse fra Rikstrygdeverket om hvilke legebesøk, behandling, medisiner, osv. det skal ytes full godtgjørelse for. Og hvilke bestemmelser Departementet har gitt om ytelser til løsemiddelskadde etter 2. ledd.

Med vennlig hilsen

Edit Soraas

medl. Hordaland lag av LFFL.

Del dine erfaringer med andre — skriv i Syndrom!

Spaltene «Åpen post» er åpne for alle som har erfaringer med løsemiddelproblematikken dere mener andre bør ta del i. Likedan er spaltene åpne for spørsmål og kommentarer. Vi i redaksjonen vil forsøke så langt vi kan å besvare spørsmål, enten på egenhånd eller ved hjelp av fagrådet eller andre fagpersoner. Bruk Syndrom, ditt eget organ for løsemiddelskadde.

Litteratur/Brosjyrer

Vulkanisering og helseskader

Ved Teknologisk institutt i Danmark har det vært gjennomført et prosjekt for toksikologisk vurdering av kjemiske stoffer som utvikles ved vulkanisering av gummi. Prosjektrapporten konkluderer med at gassene som dannes er meget irriterende for slimhinnene i øyne og luftveier. Videre kan innånding av avgassene medføre økt risiko for hjerte-karsykdommer, leverskader og skader på nervesystemet foruten kreftsykdommer. Fertiliteten (evnen til å få barn) kan nedsettes hos såvel kvinner som menn og risikoen for aborter og foster-skader økes hos dem som utsettes for avgassene.

Det er foretatt analyse av avgassene fra vulkanisering av 6 forskjellige gummiblandinger, og det ble identifisert ca. 100 forskjellige stoffer. For ca. halvparten av disse er det i Danmark fastsatt grenseverdier.

Hensikten med prosjektet var å skape basis for forbedringer av arbeidsmiljøet. Mulige tiltak er utskifting av stoffer, nedsettelse av stoffmengder, nærmere kunnskap om kjemiske sammensetninger, kontrollmålinger og beskyttelse mot innånding. Det anbefales å erstatte akselleratorer som frigir alifatiske aminer, antioksidanter basert på aromatiske aminer samt mykgjørere av phthalat-typen. Inntil dette kan skje bør mengden av disse reduseres mest mulig. Kontrollmålinger vil alltid være aktuelt, og i rapporten foreslås program for målinger og til vurdering av måleresultatene.

Det konstateres at det neppe er realistisk helt å unngå innånding av gassene uansett vernetiltak som settes inn. Det anbefales derfor at menn og kvinner som planlegger å få barn, tilbys annet arbeid i slike perioder.

Gummivulkanisering og sunnhetsskader
Forskningsrapport 360 g
Arbejdsmiljøfondet
Vesterbrogade 69
1620 København V

Løsemidler

Da Arbeidstilsynet i 1983 startet sin aksjon mot løsemidler i arbeidslivet, ble det utarbeidet en brosjyre «Tenk på helsa når du jobber med løsemidler» (bestillingsnr. 440). Da det høsten 1986 ble gjennomført en storsatsning med informasjon til publikum om løsemidler, ble det utarbeidet en kampanjebrosjyre «Løsemiddelskader kan ikke helbredes. Bare unngås.» (Bestillingsnummer 470). I det alt vesentlige gir de to brosjyrene den samme informasjonen, men den presenteres på noe forskjellig måte. Bestillingsnummer 440 vil derfor ikke bli trykt i nye opplag, men de som har brosjyren kan fortsatt bruke denne som kilde for informasjon om løsemiddelbruk i arbeidslivet. Bestillingsnr. 470 ble nærmere omtalt i «Arbeidervern» 5/86.

Løsemiddelskader kan ikke helbredes. Bare unngås. Brosjyre.
Bestillingsnr. 470. Gratis fra Arbeidstilsynet.

Løsemidler og senil demens

For dem som gjerne vil se klare og hårreisende bevis på sammenhengen mellom løsemiddelbruk og senil demens i framskreden alder, er ikke en undersøkelse fra Odense i Danmark helt tilfredsstillende.

Undersøkelsens hypotese i utgangspunktet var at langvarig eksponering fra organiske løsemidler, medfører kronisk hjerneskade, som viser seg ved at personene har en høyere risiko for å bli senil demente.

Dessverre er undersøkelsens utfall verken klart bekreftende eller avkreftende i forhold til hypotesen. De som var gjenstand for undersøkelsen, var samtlige menn i Odense under 81 år som i årene 1960 — 1983 ble henvist til geriatrisk vurdering. Det undersøkte utvalg utgjør dem med demensdiagnose, og kontrollgruppen var like gamle menn uten denne diagnosen.

Resultatet viser at det er økt risiko for hjerneskade når en hører til gruppene som «ofte» eller «alltid» var utsatt for løsemidler mens de arbeidet. Men utslagene er ikke statistisk tilfredsstillende for å kunne foreta bastante konklusjoner.

Likevel sier forskerne at undersøkelsen støtter antakelsen om at påvirkning fra organiske løsemidler øker risikoen for kronisk hjerneskade.

Holger Rasmussen/Jens Lauritsen/Jørn Olsen
Opløsningsmiddeleksponeres risiko for demens i pensjonsalderen
Arbejdsmiljøfondet

Den aller viktigste grunnen til å bli medlem i LFFL er selvsagt organisasjonsfellesskapet og felles innsats for å bedre forholdene for løsemiddelskadde og forebyggende arbeid mot nye skader.

Men i tillegg vil du som medlem i LFFL oppnå en rekke andre fordeler knyttet til medlemskortet.

Vi kan kort nevne:

- Fullverdig medlemskap i Norges Auto-Mobil Forbund til halv pris.
  - Gunstige rabattordninger på forsikring
  - Spesielle tilbud på Sydenreiser
  - Medlemstilbud på bøker, billedkunst og teaterbilletter
  - Medlemsrabatter på hoteller
- Alt får du for 130 kr. pr. år. MELD DEG INN I LFFL I DAG!

JA, jeg ønsker å bli medlem i **LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE**
Tilsluttet **NORGES HANDIKAPFORBUND**

Navn: ..... Fødselsår: .....

Adresse: .....

Postnr. .... Poststed: .....

Dato: ..... Underskrift: .....

Medlemsopplysninger (vil bli behandlet konfidensielt):

- Løsemiddelskadd Kun abn. på Syndrom
- Husstandsmedlem/pårørende Ønsker mer informasjon
- Interessemedlem
- Kollektiv medlem bransje: ..... Antall medl.: .....

Enkeltmedlemmer vil bli knyttet til det nærmeste lokallaget. Kollektive medlemmer blir knyttet direkte til Landsforeningen.

Send kupongen til:
LANDSFORENINGEN FOR LØSEMIDDELSKADDE
Boks 49, Bryn, 0611 Oslo 6.
Merk konvolutten: Medlemskap.

Kryssord

Syndrom skal ikke bare være «saklig og god informasjon» til våre medlemmer. Det skal også være et blad man kan hygge seg med. Derfor vil vi i hvert nummer bringe et kryssord. Etter du har løst kryssordet sendes det til:

LFFL
Postboks 49, Bryn
0611 Oslo 6

Det vil hver gang bli trukket ut en vinner som vil motta 10 lodd i Norges Handikapforbunds Landslotteri og en som vil få 5 lodd.

Avsender: .....

Adresse: .....

Nr. 1 1987	FOR- VEL- SLETT	LIDE- SE	POPU- LER	KAMP- TIE	INSPI- RENT	BE- LEGG	IDEATT	DANTEN	ANSER	SNØ- TE
ROT	VELSØ- VIRSETT				HEEK	VAN- VÆRE HUSSEN				
TVE- KAMP- ER							LAGE GOF			GJEM- TOM LEGE- HJELP
SLEK- TING							VREST VEL- TALENSE			ENUR- BE
OPP- DIKTET MAYN							LØPTE SPR- ENGE			MOR- ERNE
SVIR					LIKE- VIND- SKOLE					
BYGGE				PLANTE GASS OPP STAY						LEGE DINT VAG
MYNT TORK		RÅTNE TABLET					GASS EL BOK TUN TÅN			
HØY- TID- LIS								SLETT TVE TVE- LEISE		
SNØLF					STØT- TE	PHER	PHOR TARVET BOY			ORG. L. HAL FORN.
BIL FRA LEDD			VOKAL- ER		UNDER- LAG PROG.			NASJ. VALTET SODER		
NEDER- BY							LITEN MAL DOK ADY.			
GER- MAN- BREN						TONS		STOR- LE		
ELV				SLAN- REN SØS- DORTEN						ART.

Sendes LFFL innen 1. juni

Stadig flere nordmenn hjerneska
200 000 arbeidstakere utsettes

**Løsemidler
er stoffer
som løser
opp andre
stoffer
og fordampes.**

Det som følge av løsemiddelbruk. for farlige løsemidler. Hver dag.

OSLO TILBUDS 88-11

Det er nettopp evnen til å løse opp andre stoffer og den raske fordampningen, som gjør løsemidlene så anvendelige. Og så farlige; løsemidlene forurensner luften – den luften vi puster inn – og vandrer fra luften i lungene til blodet. Gjennom blodet angriper stoffene vitale organer, hjerne og nervesystem.

Løsemidler brukes i praktisk talt alle bransjer. Ofte opptrer de samme løsemidlene under forskjellige navn. De opptrer i forskjellige former: At løsemidler forekommer i spray, lakk, lim, maling, tynner, lynol og andre rensemidler er vel kjent for de fleste. At farlige løsemidler også inngår i tusenvis av andre ferdigprodukter er nok mer ukjent.

LØSEMIDDELSKADER KAN IKKE HELBREDES – BARE UNNGÅS

Løsemidlene angriper flere vitale organer. De alvorligste løsemiddelskadene, de som rammer hjerne og nervesystem, kommer snikende. Det begynner gjerne med hodepine, svimmelhet, tretthet, kvalme og oppkast. Etterhvert kan denne tilstanden bli varig. Hukommelse og konsentrasjonsevne svekkes. Du blir sløv, og ofte deprimert. Faktisk kan hele personligheten din gjennomgå en forandring.

Nettopp det faktum at skadene utvikler seg så langsomt, gjerne over mange år, gjør dem vanskelige å oppdage.

Derfor er det så viktig at du reagerer umiddelbart ved den første antydning til skadesymptomer.

EN AV DINE NÆRMESTE ER SANNSYNLIGVIS I FARESONEN

Hver åttende yrkesaktive nordmann utsettes daglig for farlige løsemidler. Den som er utsatt for de farlige stoffene, er ofte ikke selv klar over risikoen. Ofte avfeies de første symptomene som bagateller. Se deg rundt i ditt nærmiljø. Er noen du kjenner i faresonen?

Sannsynligvis er svaret ja. Det er i alles interesse at du sier fra. Før det er for sent.

SEND INN KUPONGEN

Og få tilsendt heftet «Løsemidler kan ikke helbredes. Bare unngås». Her får du vite mer om løsemidler og hvordan skader kan forebygges (les: unngås). Heftet inneholder blant annet en alfabetisk oversikt over de mest brukte løsemidlene.

I tillegg får du et ark med informative klistremerker, som du kan henge opp på din arbeidsplass dersom dere bruker løsemidler. Det gjør dere sannsynligvis.

BRUKER DU LAKK?

Se på merkingen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at uttrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsmåte er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytestol, sørg for å regulere dyse til riktig posisjon.

Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs.

La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU MALING?

Se på merkingen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at uttrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsmåte er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytestol, sørg for å regulere dyse til riktig posisjon.

Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs.

La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU SPRAY?

Se på merkingen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at uttrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsmåte er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytestol, sørg for å regulere dyse til riktig posisjon.

Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs.

La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU LIM?

Se på merkingen av emballasjen. Inneholder produktet helsefarlige løsemidler?

Sjekk at uttrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende. Riktig arbeidsmåte er viktig. Har du fått instruksjon? Bruker du sprøytestol, sørg for å regulere dyse til riktig posisjon.

Plasser ferdigbehandlede produkter på steder der ventilasjon fungerer, på eget lagerrom eller utendørs.

La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk! Personlig verneutstyr vil ofte være nødvendig. Bruk riktig åndedrettsvern og skift filter regelmessig.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU LYNOL?

Lynol inneholder helsefarlige løsemidler. Beskytt deg mot dampen!

Sjekk at uttrekk/ventilasjon fungerer tilfredsstillende.

La ikke bokser, glass o.l. stå i åpent tilstand. Skru igjen kork eller lokk. Kest brukte filter o.l. på et sikkert sted. Utendørs, eller i lukket avfallsbeholder med uttrekk.

Bruk forskriftsmessig verneutstyr. Beskytt huden. Bruk vernebriller og hansker.

Arbeidstilsynet

BRUKER DU TRI?

Bruk kun Tri (eller Trikonstan) i dampfrittingsanlegg. Ikke til kald avfetting!

Kontroller at dampavfettingsanlegget fungerer tilfredsstillende. Sørg for sikkerhetsvedlikehold.

Forsikre deg om at Tri-en har fordampet når du fjerner avfettet gjenstand fra anlegget. Følg instruksene for avdampningstid. Sørg for at dører og vinduer er forsvarlig lukket dersom dette er en forutsetning for forsvarlig drift.

Bruk forskriftsmessig verneutstyr.

Arbeidstilsynet

Kommunaldepartementet/Arbeidstilsynet/Staten informasjonstjeneste

Jeg vil vite mer om helsefarlige løsemidler, skadevirkningene og hvordan disse kan unngås. Send snarest ..... stk. brosjyrer og klistremerker.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./-sted: _____

Kupongen sendes til Direktoratet for arbeidstilsynet, Postboks 8103 Dep., 0032 Oslo 1

72G/86

Løsemiddel-
skader
kan ikke
helbredes.
Bare
unngås.

Når forsikringen ikke holder mål, hva da med erstatningskravet?

Yrkesskader og yrkessykdommer i industrien er mange. Spesielt utsatt er alle arbeidsplasser hvor det brukes fintfordelte stoffer og løsemidler. Konsekvensene er ofte uhelbredelige sykdommer, og sykdommer med dødelig utfall. Mange sykdommer gir ikke utslag før flere år senere. Asbest er et skremmende eksempel.

Når erstatningen skal utbetales opplever flere bedrifter at ansvarsforsikringen ikke er tilfredsstillende. Erstatningsoppgjøret tar unødig lang tid, penger går tapt, juridiske

konflikter og rettsaker oppstår.

Bedrifter med Trygghetsforsikring unngår disse problemene. Trygghetsforsikring garanterer full erstatning og et raskt, ukomplisert skadeoppgjør. Dessuten honorerer Trygghetsforsikring forebyggende tiltak som gir sikrere arbeidsplasser.

Trygghetsforsikring koster ikke mer enn maks. kr. 250,- pr. ansatt i gjennomsnitt. Vi gir deg gjerne nærmere informasjon. Vennligst kontakt Storebrand-Norden eller Samvirke forsikring.

Samvirke forsikring
TRYGGHETSFORSIKRING
 STOREBRAND

<p>Fana Steinkunseverk T. (05) 12 23 00 5046 RÅDAL</p>	<p>Arvid Andersen Langgt. 16 3080 Holmestrand</p>
<p>Thorleif Aas A/S Idrettsv. 10 — 1870 Ørje Tlf.: (02) 81 15 39 Autoriserte maskin-entreprenører — Grustak</p>	<p>J.H. Bjørklund Østerudalen 6 1345 Østerås</p>
<p>Akershus Arbeiderblad Boks 235, 2001 Lillestrøm</p>	<p>Block Watne G. A/S Sondrev. 1 0378 Oslo 3</p>
<p>Andersen og Bakke Ø. Langgt. 26 3100 Tønsberg</p>	<p>Boart A/S Pb. 2 3094 Kleppan</p>
<p>Aas Mek. Verksted A/S 6390 Vestnes Tlf.: (07) 80 169</p>	<p>Bislet Bilutleie Pilestredet 70 0354 Oslo 3</p>
<p>Sverre Aas Hanskefabrikk Åsveien 1900 Fetsund</p>	<p>Bjerkan Konvoluttservice Auvi 3440 Røyken</p>
<p>Agder Avisen A/S Pb. 40 4401 Flekkefjord</p>	<p>Bertel O Steen Boks 7008 H 0306 Oslo 3</p>
<p>Beckers Lakkindustri A/S Pb. 70 2020 Skedsmokorset</p>	<p>L. Bloch Pb. 14 9601 Hammerfest</p>
<p>Berent Larsen A/S Inndalsv. 47 a 5032 Minde</p>	<p>Berg Hansen & Co A/S Pb. 400 Sentrum 0152 Oslo 1</p>
<p>Berggård Amundsen & Co Enebakkv. 150 — 0680 Oslo 6 Tlf.: (02) 86 10 00</p>	<p>S.H. Bergersen d.y. & Co Drammensv. 106 0273 Oslo 2</p>
<p>Bennet Reisebyrå A/S Kongsgårdb. 1 4000 Stavanger</p>	<p>Brødrene Aa 6780 Hyen</p>
<p>Blikkenslager Arne Hellberg H. Sehesteds gt. 12 1750 Halden</p>	<p>Beisland Engros A/S Boks 1594 4801 Arendal</p>

Prøvetakingsutstyr - forbrukerartikler Arbeidsmiljø

Pumper for støv og løsemidler — bærbare og stasjonære.
Filtere for oppsamling av støv. Rør for oppsamling av løsemidler.
Passive dosimetre for løsemidler m/mer.

Ring eller skriv, så sender vi en 64-siders SKC-katalog.

TEKNOLAB A/S

Postboks 131, N-1441 Drøbak
Telefon (02) 93 24 34

Benito Moter A/S Karl Johansgt. 23 0159 Oslo 1	Autoco A/S Pb. 3040 4301 Sandnes
Øyv. Andersen & Søn Follang 3700 Skien	Arnes Glass Kjeppestadv. 1400 Ski
Austad A/S Pb. 5068 9020 Tromsdalen	Alprofil a.s. Pb. 103 2831 Raufoss
Aurskog Sparebank 1930 Aurskog	Asker Montasjeservice Pb. 38 1393 Østenstad
Autotransitt Østre Akerv. 95 0518 Oslo 5	ABM Norge A/S Pb. 222 3051 Mjøndalen
Autodeler A/S Lars Hillesgt. 17 5013 Nygårdstangen	Aske Trykkeri B. 1543 Kjelvene — 4001 Stavanger
AST Måleapparater Farmannsv. 13 3100 Tønsberg	Alwatech A/S Pb. 158 Skøyen 0212 Oslo 2
Bürkert — Contro Matic A/S Trondhjemsv. 740 B	Anthony Sandberg Boks 47 2000 Lillestrøm
Bakkehaugen Kolonial 2380 Brumunddal	Andersen og Ødegaard A/S Fyrstikkalleen 17 — Etterstad 0661 Oslo 6

661?

UTEN
FARLIGE LØSEMIDLER

661?

661?

Paulsen & Hagan a.s.

AGENTURER AV NEUTRA RUST
Bedriftsbn. 3,
3700 Skien
Telefon (035) 96355
Telex 21702 PAHA

AGENTER:

Stavanger: A/S Teknoco, tlf. (04) 52 49 28

Bergen: Tank- og Stasjonservice, tlf. (05) 36 90 03

Kr.sund N: Technor Agentur, tlf. (073) 76 418

AGENTER SØKES HVOR VI IKKE ER REPRESENTERT

Spesialist i yrkesmedisin

Hans H. Tjønn

Gyldenløvesgt. 22, 0260 Oslo 2

Kontortid hver fredag.

Tlf. (02) 43 62 68

Utredning av yrkessykdommer
og yrkesskader. Arbeidsmiljøspørsmål.

Trøndelag Meieri

Ingen drikk

kan erstatte

MELK

ASKER KAROSSERI OG LAKK

Slemmestadv. 213 - 1392 Vettre

Tlf. 78 10 34

DET RETTSLIGE INKASSOKONTOR A/S

Tollbugt. 12 III

Oslo 1

Tlf.: 02 42 28 73 - 02 41 05 31

Arnes Sport

Sportsringen

Tlf. (076) 31 188 - 7170 Årjord

Kommisjonær i Norsk Tipping

Austbø Samvirkelag

8845 Seløy

Bud, Fræna og Hustad Sparebank

Sparebankhuset Vestavik

6440 Elnesvågen

Realkreditt

Karl Johansgt. 41a — 0162 Oslo 1

Tlf.: (02) 42 89 90

Asbjørn Buen

Hus — hytter

3800 Bø i Telemark

Tlf. (036) 63 131

Helge Bretun

Farge — Interiør

Kongensgt. 38 — 1500 Moss

Jean Anker Øgaard A/S

Kongensgt. 8

0154 Oslo 1

Bokføringsssentralen i Hardanger

Boks 250

5751 Odda

Sparebanken Midt Norge

Kjøpmannsgt. 22 — 7500 Stjørdal

Tlf. (07) 82 66 11

Utgitt av Landsforeningen For Løsemiddelskadede

Ansvarlig redaktør: Oddvar Petersen

Redaktør: Trond Larsen

Grafisk Produksjon: Gjerholm Grafisk a.s, Oslo

Utkommer med 4 nummer pr. år

Abonnementpris: 100 kr. pr. år

KROPPEN KLARER IKKE MER!

Rasmus Blomvågnes fra Bergen, (bildet) er fast bestemt på å slutte som maler. Kroppen hans vil rett og slett ikke mer.

I dag er 63-åringen sjukmeldt. En dag på jobben, rett før jul, begynte han plutselig å silblø fra nesa. På sjukestua på Haakonsvern klarte de ikke å stoppe den kraftige blødningen, og han ble kjørt direkte til Haukeland sjukehus. Der fikk de endelig stanset blodstrømmen, men årsaken til at blodkaret sprakk fant legene aldri ut av.

— Om kvelden samme dag røk plutselig det andre neseboret. Igjen bar det på sjukehuset. Legene fant fortsatt ikke fram til årsaken, forteller Blomvågnes. Han legger skylda for blødningene på de farlige løsemidlene han daglig hankses med på jobben. Men ingen av legene han har vært hos har lånt et øre til diagnostikken hans.

For lenge siden

— Egentlig begynte det for over ti år siden, fortsetter Blomvågnes. Da meldte hodepinen og trøttheten seg for første gang. Han ble fort trøtt og tung i hodet, og plagene ble verre og verre.

— For tre år siden ble jeg i perioder plaget av småblødninger fra tykktarmen. Jeg trodde det var hemorroider og avfeide problemet. Men da det ble så ille at jeg nærmest måtte bruke bleie, kontaktet jeg lege. Han overhørte min teori om løsemiddelskade, og konstaterte at jeg hadde tre polypet. Jeg ble sjukmeldt, og plagene forsvant etter ei

— Nå vil jeg ikke mer. Jeg setter ikke helsa mi på spill én dag til. Hadde jeg for 30 år siden visst det jeg veit om løsemidler i dag, ville jeg aldri ha valgt maleryrket.

C

tid hjemme. Men ikke lenge etter at jeg begynte å jobbe igjen, dukket historien med blødningene fra nesa opp. Fortsatt er det få som vil høre på meg når jeg slår fast at løsemidlene i malinga er årsaken til problemene mine, forteller Blomvågnes.

Farlig skipsmaling

I 1954 begynte Blomvågnes å kombinere sin vintergesjeft som hvalfanger med sommerjobber som maler. Ti år seinere begynte han å svinge pensel og kost for alvor. Da fikk han jobb i et malerfirma i Bergen, men mesteparten av tida har han jobbet på Haakonsvern.

Utvendig og innvendig maling av Forsvarets fartøyer har derfor vært hovedgesjeften i over 20 år.

Hasardiøs jobbing

God ventilasjon er den første betingelsen som må oppfylles hvis du vil oppnå et sunt arbeidsmiljø. I trange skott og smale mannskapslugarer i dypet av skipsskroget kan ventilasjonen umulig bli tilfredsstillende. Friskluftmaske er eneste løsning på problemet når konsentrasjonen av løsemiddeldamp blir så stor. Men det er nærmest umulig å jobbe i dypet av en trang båt i slikt verneutstyr, forteller Blomvågnes og skyter inn at han vanligvis utstyret seg med filtermaske.

— Jeg tenker med skrekk tilbake på de første åra mine i malerfaget. De første 20 åra jeg jobbet som maler var ingen klar over helsefaren som er forbundet med bruk av løsemidler.

I dag veit vi bedre, men jeg må innrømme at jeg fortsatt slurver med bruken av verneutstyr. Å bruke hansker og maske hemmer bevegelsene. Dessuten føles én times jobb med verneutstyr som to—tre timers hard jobbing, forklarer Blomvågnes.

Rammer andre

Som oftest mangler databladet de malingstypene Blomvågnes og hans malerkolleger på Haakonsvern bruker. Det eneste holdepunktet malerne har å gå etter, er tommelfingerregelen med YL-gruppen. Løsemiddellafabetet, som inneholder de farligste løsemidlene, er som gresk for hovedverneombudet på

Haakonsvern. Blomvågnes veit at han har retten på sin side om han nekter å bruke de malingstypene som ikke har tilfredsstillende merking. Men han har jobbet i tider med stor arbeidsledighet og har vært redd for å miste jobben.

— Løsemiddelskader er noe som rammer andre. Ikke en sjøl. Jeg har klart meg i 20 år og kunne nok klar: 20 til. Jeg tror de fleste tenker som meg, helt til den dagen de sitter med skjegget i postkassa. Jeg innrømmer at jeg ofte har slurvet med verneutstyret, men det er så lett å være etterpåkløkk, sier 63-åringen.

Forurenset luft

Løsemidler brukes i de fleste bransjer. 200 000 mennesker, eller hver åttende arbeidstaker, er i daglig kontakt med de farlige stoffene. Hver dag registreres det nye, alvorlige tilfeller av løsemiddelskader.

Evnen til å løse opp andre stoffer og den hurtige fordampingen gjør løsemidlene så anvendelige. Og så farlige. Løsemiddeldampen forurenser lufta vi puster inn, og vandrer fra lungene og ut i blodet. Gjennom blodet angripes vitale organer som hjerne og nervesystem.

Snikende skader

De alvorligste løsemiddelskadene kommer snikende, og utvikler seg over flere år. Derfor er skader vanskelig å oppdage. Hvis ikke løsemiddelkonsentrasjonen opphører, kan varig hukommelsestap og svekket konsentrasjonsevne bli resultatet.

— Hodepinen og svimmelheten som plaget meg i begynnelsen av 70-åra, ble bare verre og verre. De siste åra har vært vanskelig å komme gjennom. I perioder, med mye stress på jobben, føles det som å trekke en gardin over hodet når jeg endelig er ferdig. Svimmel er jeg støtt og stadig, og om natta har jeg store problemer med å få sove. Om morgenen er jeg som regel «dau-trøtt», sier Blomvågnes.

Kona klager over at han er oppfaren, og han merker sjøl at han blir lett irritert. I dag må han ha med huskeliste når han skal i butikken. Av og til glemmer han å ta med huskelappen.

Fra LO-AKTUELT